

Handläggare
Medea Sandbladh
Telefon: 0850818070

Till
Farsta stadsdelsnämnd
2022-08-25

Betänkandet Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB (SOU 2022:31)

Svar på remiss från kommunstyrelsen

Förvaltningens förslag till beslut

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen av betänkandet Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB (SOU 2022:31).

Sammanfattning

En utredning har på regeringens uppdrag gjort en översyn av regelverket för den tillfälliga föräldrapenningen i syfte att modernisera och förenkla regelverket, göra det mer lättöverskådligt, minska utrymmet för fusk och öka möjligheterna till kontroll. Förslagen till förändringar bedöms innebära ökad träffsäkerhet och legitimitet samt förbättrade möjligheter för barn att utifrån sina behov få stöd av föräldrar eller annan person. Ökad möjlighet till kontroll och införandet av digitala lösningar för detta bedöms väsentligt kunna minska utgifterna för felaktiga utbetalningar.

Förvaltningen ställer sig positiv till utredningens förslag till förändringar i regelverket.

Bakgrund

Regeringen beslutade den 5 november 2020 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över reglerna för tillfällig föräldrapenning. Tillfällig föräldrapenning är en arbetsbaserad socialförsäkring vars syfte är att bidra till att föräldraskap och arbete kan kombineras, och består av delförmånerna vård av barn, dagar vid barns födelse eller adoption, kontaktdagar och dagar i samband med att ett barn avlidit. För barn mellan 12 och 16 år krävs intyg om särskilt tillsyns- eller vårdbehov. Handläggningen av tillfällig föräldrapenning är till stor del automatiserad. Nästan alla ansökningar sker genom e-tjänster och cirka 70 procent av ansökningarna beslutas helt maskinellt.

Under årens lopp har det successivt tillförts nya syften och nya situationer när förmånen kan användas, vilket har ökat komplexiteten i försäkringen för föräldrar, arbetsgivare och Försäkringskassan. Utredningen har därför haft ett uppdrag att ta ställning till för vilka syften och situationer som tillfällig föräldrapenning bör kunna användas, samt för barn i vilka åldrar. Utredningen skulle också lämna förslag på ett förenklat regelverk.

I juni 2021 lämnades delbetänkandet *VAB för vårdåtgärder i skolan* (SOU 2021:41) med förslag som möjliggör tillfällig föräldrapenning för att instruera personal i förskola, skola, fritidshem och pedagogisk omsorg om egenvård för ett barn med kronisk sjukdom.

Utredningen lämnar nu sitt slutbetänkande, *Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB* (SOU 2022:31). Betänkandet har remitterats till ett stort antal instanser, däribland Stockholms stad. Kommunstyrelsen har i sin tur remitterat förslaget till bland annat Farsta stadsdelsnämnd för yttrande senast den 30 augusti.

Remissen i sammanfattning

En av förutsättningarna för att kunna kombinera arbete med föräldraskap är att det finns ersättningsmöjlighet och ledighetsrätt för de flesta situationer när en förälder behöver avstå från arbete på grund av barnets sjukdom eller funktionsnedsättning. Försäkringen bör täcka de situationer som uppstår där föräldrarnas närvaro krävs, inte bara för att vårda barnet fysiskt utan även för att närvara som stöd eller för att få kunskap om barnets tillstånd.

För att försäkringen ska nyttjas korrekt och ändamålsenligt behöver regelverket vara anpassat efter föräldrars och barns behov och tydligt ange i vilka situationer föräldern kan få ersättning för att avstå från arbetet. Tydligheten får också betydelse för arbetsgivarens möjligheter att överblicka den anställdes ledighetsrätt.

Föräldrars behov av ersättning vid barns sjukdom, läkarbesök eller i andra situationer

Sjukdomstillfällena hos barn domineras av infektionssjukdomar såsom förkylningar samt mag- och tarminfektioner, men det finns även ett stort antal barn och unga med någon form av långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning. Jämfört med för tio år sedan får barn och unga i högre utsträckning också psykiatriska diagnoser som depression, ångest och neuropsykiatriska diagnoser. Socialtjänsten är tillsammans med hälso- och sjukvården och skolan en viktig part för att barn och ungdomar med psykisk ohälsa och deras familjer ska få rätt insatser och stöd.

Vid sjukdom eller funktionsnedsättning har barn behov av att besöka vårdgivare. Föräldrar till barn med långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning har ofta en samordnande roll för att barnet ska få rätt stöd och har möten med inblandade aktörer på grund av barnets tillstånd. Föräldrar kan också ha behov av att gå kurser hos hälso- och sjukvården eller socialtjänsten för att lära sig att vårda barnet.

Föräldrars förutsättningar på arbetsmarknaden och användandet av tillfällig föräldrapenning

Rätten till tillfällig föräldrapenning nyttjas i olika omfattning av olika grupper på arbetsmarknaden, bland annat beroende på föräldrars skilda behov utifrån arbetstidens förläggning, möjligheten att arbeta hemifrån eller närheten till närstående som kan hjälpa till. Ekonomiska konsekvenser drabbar i större utsträckning föräldrar som saknar möjligheter till flexibilitet i arbetstid och arbetsplats, och föräldrar till barn med omfattande behov och mer långvarigt beroende av försäkringen.

Nyttjandet av tillfällig föräldrapenning är lägst hos föräldrar med låga inkomster, högst hos medelinkomsttagare och lägre hos de med de allra högsta inkomsterna. Bland de föräldrar som nyttjar tillfällig föräldrapenning i lägre grad används det i genomsnitt fler nettodagar per mottagare, vilket kan tolkas som ett större behov av försäkringen och svårighet att använda sig av flexibel arbetstid eller hemarbete.

Antalet utbetalda nettodagar med tillfällig föräldrapenning har ökat över tid. Kvinnor tar ut fler nettodagar för vård av barn än vad män gör och under 2021 tog männen ut knappt 40 procent av alla nettodagarna. Kvinnor har i större utsträckning än män tidsbegränsade eller tillfälliga anställningar, medan män oftare än kvinnor har prov- eller projektanställningar. Kompensationsgraden i ersättningen påverkar särskilt föräldrar som tjänar över inkomsttaket, vilket är fler män än kvinnor.

Kontroll och felaktiga utbetalningar

Andelen felaktiga utbetalningar inom den tillfälliga föräldrapenningen är enligt flera skattningar bland de högsta inom en rad olika undersökta förmåner och har bedömts vara ungefär 20 procent, varav 75 procent av feLEN har bedömts vara avsiktliga. Den största felkällan anses vara uppgifter om föräldrars frånvaro och arbetstider.

Ett felaktigt nyttjande av ersättningen och även ledighetsrätten hotar försäkringens legitimitet och riskerar att bidra till misstro från

arbetsgivare och ett klimat på arbetsmarknaden som försvårar för föräldrar med behov av att vårda barn med sjukdom.

Ett av skälen till den stora andelen felaktiga utbetalningar är Försäkringskassans i dagsläget begränsade möjligheter att kontrollera föräldrarnas uppgifter i ansökan. Mellan 2008 och 2013 krävdes ett frånvarointyg från förskola eller skola, men intyget avskaffades då det visade sig vara administrativt krångligt och tungrott. Försäkringskassans särskilda kontroller mot arbetsgivare och förskola eller skola före beslut, görs i en relativt liten utsträckning - under 2021 genomfördes särskilda kontroller i cirka en procent av ärendena. Om inga felaktigheter upptäcks får föräldrar sällan kännedom om att ärendet kontrollerats.

Försäkringskassan och andra instanser har vid upprepade tillfällen påpekat behovet av fler åtgärder för att minska felutbetalningar och bidragsbrott och Försäkringskassan har föreslagit att den månatliga arbetsgivardeklarationen som lämnas till Skatteverket ska utökas med uppgifter om frånvarodatum. Kännedom om risken att kontrolleras kan också öka föräldrars incitament att lämna korrekta uppgifter och därmed bidra till att minska antalet felutbetalningar.

Utredningens överväganden om felaktiga utbetalningar i korthet

Vid utformningen av åtgärder och förslag för att upptäcka och förhindra felaktiga utbetalningar inom tillfällig föräldrapenning har utredningens utgångspunkter varit:

- Omfattningen av felaktigheterna är så stora och innebär så omfattande ekonomiska konsekvenser att det är motiverat att föreslå åtgärder för att bevara legitimiteten för försäkringen.
- Regelverket ska vara så enkelt och lättöverskådligt att föräldrar kan överblicka när de har rätt till ersättning.
- Fler uppgifter som ligger till grund för ansökan om tillfällig föräldrapenning behöver styrkas.
- Felaktigheter i ansökan ska i första hand upptäckas och förhindras *innan* beslut fattas i ärendet.
- Fler ansökningar behöver kontrolleras främst med arbetsgivare men även med förskola och skola.
- Försäkringskassans möjligheter att genomföra kontroller digitalt behöver öka.
- Kontrollernas genomförande bör inte kräva orimligt stora resurser i förhållande till nyttan.
- En upptäckt felaktig utbetalning bör förenas med en konsekvens, som åtminstone innebär att föräldern ska återbetala ersättningen.

- Föräldrars kännedom om kontrollerna och att alla ärenden riskerar att kontrolleras behöver öka.

Ökad mängd kontroller och enklare kommunikation med arbetsgivare

Försäkringskassans särskilda kontroller bedöms vara effektiva, men andelen ärenden som kontrolleras (1 procent) är låg och bedöms kunna ökas väsentligt och på ett kostnadseffektivt sätt.

Försäkringskassan bör öka andelen särskilda kontroller till 5 procent och efter utvärdering möjligen ännu högre. Försäkringskassan bör också få i uppdrag att ta fram en digital lösning för kommunikation med arbetsgivare som på ett enkelt sätt kan verifiera uppgifter om frånvaro och arbetstid.

Utredningen föreslår att Försäkringskassan ska få tillgång till inkomstuppgifter i arbetsgivardeklarationerna för kontroll av tillfällig föräldrapenning.

Utredningen föreslår att i ärenden om föräldrapenningförmåner ska huvudmannen för den verksamhet enligt skollagen (2010:800) som ett barn som inte har fyllt 12 år normalt deltar i på begäran lämna uppgift till Försäkringskassan om när barnet har varit frånvarande från verksamheten.

Utredningen föreslår att ansökningstiden för tillfällig föräldrapenning ska kortas. Ersättning ska inte lämnas för längre tid tillbaka än 30 dagar före den dag ansökan kom in till Försäkringskassan, om inte synnerliga skäl föreligger.

Utredningens överväganden och förslag om förmånsreglerna

Förtydligade regler

Utredningen föreslår förtydliganden av i vilka situationer föräldrar ska ha rätt till tillfällig föräldrapenning:

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök hos en vårdgivare som syftar till att medicinskt förebygga, utreda eller behandla sjukdomar och skador hos barnet,
4. besök hos tandvården som syftar till att förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador i munhålan hos barnet, eller
5. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna.

Dessa situationer täcks idag av flera olika bestämmelser men utredningens förslag syftar till att förenkla och skapa överblick.

Därutöver föreslår utredningen att fler situationer ska läggas till de nuvarande för att bättre möta föräldrars och barns behov och särskilt underlätta för föräldrar till barn med stora behov. Nya förslag från utredningen är att en förälder ska ha rätt till tillfällig föräldrapenning för:

- möte med den verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar i, om mötet är föranlett av barnets sjukdom eller funktionsnedsättning
- introduktion av barnets behov av hjälp med vård- eller behandlingsåtgärder i den verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar i, eller
- utredning om barnets behov av hjälp och stöd enligt socialtjänstlagen (2001:453), eller i en förhandsbedömning om en sådan utredning ska inledas.

Dessutom föreslås att rätten till ersättning för deltagande i kurser för att lära sig vårda barnet ska gälla även för kurser anordnade av socialtjänsten.

Förmånstid

Utredningen föreslår att förmånstiden bättre ska anpassas till barns och föräldrars faktiska behov. Tillfällig föräldrapenning ska därför lämnas under sammanlagt högst 40 dagar för varje barn och år, vilket kommer att vara tillräckligt för de allra flesta föräldrar som nyttjar försäkringen. Tillfällig föräldrapenning ska dock lämnas om det finns underlag till stöd för föräldrarnas behov av att avstå från förvärvsarbete utöver dessa 40 dagar. På så sätt kan föräldrar till barn med större behov fortsätta få ersättning och ha en rätt till ledighet.

Allvarligt sjukt barn

Bestämmelserna om rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett allvarligt sjukt barn föreslås upphävas. Rätt till ersättning kommer fortsatt att finnas, dock utan tidigare krav på att det ska finnas ett hot mot barnets liv.

Barn 12-18 år

Utredningen föreslår att rätt till tillfällig föräldrapenning ska finnas för barn som har fyllt 12 men inte 18 år, om barnet har ett särskilt tillsyns- eller vårdbehov.

Överlåta rätt till annan

En förälder ska, liksom i dagsläget, få överlåta rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett barn till någon annan som i stället

för föräldern avstår från förvärvsarbete. Enligt utredningens förslag kommer överlåtelse att kunna göras i fler situationer än vad dagens regelverk medger.

Utredningen föreslår också förenkling av regelverket för situationer när föräldern som normalt vårdar barnet inte kan göra detta med anledning av egen sjukdom och en annan person vårdar barnet och avstår från arbete.

Samtidig rätt till ersättning

Utredningen föreslår att samtidig rätt till tillfällig föräldrapenning ska finnas för två föräldrar om det behövs för vården av ett barn. Vidare föreslås en samtidig rätt till flera föräldrar, när barnet vårdas på sjukhus eller vid andra besök i hälso- och sjukvården där det kan vara nödvändigt med flera föräldrars närvaro.

Intyg från åttonde dagen

Utredningen föreslår att föräldern senast från och med den åttonde dagen i barnets vårdperiod, eller den tidigaste dagen därefter för vilken tillfällig föräldrapenning kan lämnas, ska styrka rätten till ersättning genom att ge in ett intyg till Försäkringskassan.

Kontakt dagar slopas

De nuvarande kontaktdagarna för barn som tillhör personkretsen enligt LSS föreslås slopas samtidigt som den tillfälliga föräldrapenningen kompletteras med situationer som täcker de behov av ledighet och ersättning som föräldrar vanligtvis har.

Arbetslösa föräldrar

För att tydliggöra förutsättningarna för när en förälder som är arbetslös kan få tillfällig föräldrapenning föreslår utredningen därför att det ska krävas att föräldern avstått från arbetslöshetsersättning enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring (1997:238).

Covid 19 och smittsamma sjukdomar

Covid-19-pandemin har inneburit en ökad användning av tillfällig föräldrapenning och mer restriktiva rekommendationer om när barn ska hållas hemma från förskolan. Utredningen ser ett behov av ett enhetligt kunskapsunderlag och likartad tillämpning av regler. Folkhälsomyndigheten bör därför ges i uppdrag att analysera befintlig kunskap och erfarenhet, och ta fram ett kunskapsunderlag med rekommendationer för när barn normalt kan vistas eller återgå till verksamheten i samband med olika typer av infektioner eller smittsamma tillstånd.

Utredningens överväganden om föräldrars förutsättningar på arbetsmarknaden i korthet

Jämställdhet

Utredningen bedömer att det relativt jämställda nyttjandet av den tillfälliga föräldrapenningen är positivt och ett viktigt steg för kvinnors och mäns möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete. Samtidigt förvärvsarbetar inte kvinnor i samma utsträckning som män, men tar ändå emot en större andel av de utbetalda dagarna. Kvinnor förefaller också i större utsträckning än män nyttja den tillfälliga föräldrapenningen för de första dagarna i en vårdperiod, vilket kan inverka negativt på kvinnors arbetsmarknadssituation. Därför bör Försäkringskassan även fortsättningsvis prioritera målet om att verka för ett jämställt användande av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning.

Anpassad information

Utredningen anser att Försäkringskassan bör ges i uppdrag att anpassa informationen om tillfällig föräldrapenning utifrån olika anställningsformer och för företagare, så att föräldrar med oregelbunden anställning, skiftarbete eller behovsanställning ska kunna förutse när rätt till tillfällig föräldrapenning finns.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom stadsdelsdirektörens stab i samråd med avdelningen för HR och ekonomi.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen ställer sig positiv till de förslag och rekommendationer som presenteras i betänkandet och bedömer att de förtydliganden som utredningen föreslår kommer att göra det enklare och mer förutsebart för föräldrar som behöver ersättning.

Utredningens förslag innehåller såväl mer generösa möjligheter till ersättning som nya begränsningar i exempelvis förmånstid och krav på intyg efter åttonde dagen. Förvaltningen bedömer att förslagen sammantaget utgör ett mer träffsäkert regelverk som möter föräldrars och barns behov mer i linje med syftet för den tillfälliga föräldrapenningen.

Enligt Barnkonventionens grundläggande principer ska barnets bästa vara utgångspunkten vid alla åtgärder som rör barn. Barns lika värde och rättigheter ska garanteras och barn ska ha likvärdig tillgång till hälso- och sjukvård. Förvaltningen bedömer att utredningens förslag kan bidra till att dessa principer i högre grad efterlevs. Att olika grupper på arbetsmarknaden ansöker om tillfällig föräldrapenning i olika utsträckning, med den lägsta nyttjandegraden hos föräldrar med låga inkomster, innebär inte att

barnen till föräldrar i dessa grupper har mindre behov. Dessutom drabbar ekonomiska konsekvenser vid barns sjukdom eller funktionsnedsättning i större utsträckning familjer med svaga nätverk och en otryggare ställning på arbetsmarknaden, liksom föräldrar till barn med mer omfattande behov av stöd och vård. Ett förenklat och ändamålsenligt regelverk för tillfällig föräldrapenning, samt förslagen om att utöka de ersättningsgrundande situationerna, bedöms bidra till att tillgodose barns behov på ett mer likvärdigt sätt.

Förvaltningen stödjer också utredningens förslag om ökade kontroller och utökade möjligheter för Försäkringskassan att verifiera uppgifter om frånvaro och arbetstid. Beaktat den höga omfattningen av felaktiga utbetalningar och förekomsten av bidragsbrott är den föreslagna ökningen av kontroller väl motiverad och en viktig del i att värna försäkringens legitimitet. Detta förutsätter att kontroll och verifiering av uppgifter kan ske utan ökat administrativt krångel eller en orimlig arbetsbörda av det slag som intygen från förskola och skola ledde till under perioden 2008-2013. Förvaltningen ser därför positivt på förslaget att Försäkringskassan ska ges i uppdrag att ta fram en digital lösning. Förvaltningen delar också utredningens bedömning att en ökning av kontroller och uppgiftsverifiering kan ge föräldrar mer incitament att lämna korrekta uppgifter och därmed förebygga fusk och felaktigheter. Därför bör en ökning av kontroll och verifiering kommuniceras tydligt till föräldrar.

Förvaltningen ser positivt på att utredningen har lyft behoven hos barn med psykisk ohälsa, situationen för deras föräldrar samt socialtjänstens roll när det gäller att erbjuda stöd till dessa familjer. Det är välkommet att rätten till tillfällig föräldrapenning även ska kunna gälla för föräldrars deltagande i kurser och utbildningar i socialtjänstens regi.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Gunilla Ekstrand
Stadsdelsdirektör
Första stadsdelsförvaltning

Bilaga

Betänkandet Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB (SOU 2022:31)

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Gunilla Ekstrand, Stadsdelsdirektör	2022-08-09